

Wojciech Jagielski

absynt
prekliati/reportéri

Noční pútnici

Vyrástli náhle zo zeme ako
lesní duchovia. V otrhaných
uniformách, dlhovlasí, špinaví,
mierili puškami a mačetami
pripravenými na úder.

PRO LIBRIS

absynt

Wojciech
Jagielski
Noční
pútnici

Preklad: Juraj Koudela

Prekliati reportéri
Absynt 2016

Vydanie tejto publikácie v rámci edície PRO LIBRIS finančne podporila spoločnosť SLOVNAFT a Stredoeurópska nadácia. Grantový program PRO LIBRIS – Cesta pre knihu sa realizuje v spolupráci s Ministerstvom kultúry Slovenskej republiky.

Copyright © Grupa Wydawnicza Foksal, 2009
Z poľského originálu Nocni wędrowcy
Preklad: Copyright © by Juraj Koudela
Redakcia textu: Patrik Orišek
Jazyková úprava textu: Marta Blašková Maňáková
Dizajn, návrh obálky a sadzba: Pavlína Morháčová

Vydavateľstvo Absynt, 2016
www.absynt.sk

ISBN 978-80-89845-40-8

Rodičom

Je to príbeh rovnako skutočný, ako je skutočné mestečko

Gulu, v ktorom sa odohráva. Skutoční sú hrdinovia príbehu: duchmi posadnutý Joseph Kony, starý Severino, Kenneth Naya, kráľ Ačoliov, ich staršinovia, duchovní, vojaci a taktiež deti, ktoré duchovia v noci menia na ukrutných a neľútostných partizánov.

Nora, Samuel a Jackson sú postavy, ktoré som pre potreby príbehu vytvoril na základe niekoľkých skutočných ľudí.

I.

Deň v Gulu sa končí.

V období dažďov chodia v mestečku spať skôr, všetko musia stihnúť ešte pred búrkou, dozrievajúcou na čoraz tmavšej oblohe v napučaných, hrozivých mrakoch. Tie akoby už čakali len na súmrak, kým nechajú voľný priebeh zlosti, nahromadenej v sebe počas sparného dňa. Horúčavou rozpálené mesto strácalo sily, chladlo, utíchalo. Keď vyčerpaní predajcovia schovávali nepredaný tovar do skladu, nebolo na nich badať ani zrno sklamaní. Ufúľaní pomocníci z pneuservisu ešte z posledných síl a s poslednými nadávkami prekotúľajú pneumatiky veľké ako mlynské kolá. Predtým trčali a zavádzali na chodníku, aby náhodných chodcov prinútili zastaviť, spomaliť aspoň na chvíľu, aby v nich skrsla myšlienka kúpiť nové gumeny.

V centre zatvárajú úrady. Hlučne a hrdzavo škripu žalúzie, jedna po druhej klesajú k zemi pred vstupmi do obchodov a dielní, utiahnutých v čoraz ťažšom tieni galérií nízkych domov na hlavnej ulici. Vlastníci hostelov spúšťajú generátory elektrického prúdu – ich vrčanie ovládlo všetky zákutia. Blížiaci sa prietrž visela vo vzduchu. Ťažké kvapky teplého dažďa doslova strnuli nad hlavami a čochvíľa mali spadnúť na červenú zaprášenú zem, ktorá sa potom zmení na slizké, krvavé blato. Nebo hrmelo čoraz mohutnejšie, smelšie a bližšie. Jasné, krátke čiarky bleskov roztínali chmáry tiahnuce na mesto.

Obyvatelia mestečka sa vytrácali z centra, aby ešte pred búrkou a nocou stihli doraziť domov. Počas búrok bola

elektrika zvyčajne vypnutá. Mestské armádne hliadky boli háklivé, keď sa po súmraku niekto zbytočne motal po uliciach. Ľahko si ho mohli pomýliť s partizánmi, vychádzajúcimi počas tmavých mračných nocí v období dažďov zo svojich skrýš v buši a vkrádajúcich sa do Gulu.

Jackson na mňa čakal ako vždy v hostinci *U Franklina* na hlavnej ulici. Novinár miestneho rádia *King FM* sedel nehybne opretý o kamenný stĺp. Redakcia sa nachádzala oproti hotelu *Ačoli Inn*, kde som býval, takže popoludní, keď skončil prácu, sme sa tu zvykli stretávať. Ja som objednal pivo a Jackson rozprával: o vojnách, dávných i dnešných kráľoch, o dobrých i zlých, o čarodejniciach a duchoch, ktorí sa vkrádali do života ľudí a menili ich osudy. V soboty a nedele sme chodili do zadymeného a preplneného *Franklina* pozerieť zápasy anglickej Premier League na obrazovke, zavesenej pod stropom. Jackson sa nepohol, ani keď som pristúpil k stolíku. Zdal sa mi unavený a evidentne nemal chuť na rozhovor.

Búrka už krúžila nad mestom, vyčkávala na najpríhodnejší moment a miesto, aby zaútočila, ohlušila hromami, bleskami a prívalmi dažďa. Mesto utíchlo v obave, že akýkoľvek pohyb odvedie jeho pozornosť a nebude pripravené na prvý úder búrky. Ťažoba tlačila nebo čoraz nižšie, akoby sa chcelo dotknúť zeme. Zrazu vietor, ohýbajúci palmy za mestom, vtrhol spolu s prachom na hlavnú ulicu, prebudil kúsky starých novín, farebných fólií, zožltnutú trávu a rozpútal na asfalte divoký tanec.

Jackson ako dravec so zatajeným dychom zotrval v nehybnosti.

„Videl si?“ opýtal sa.

Pokrčil som plecami.

„Veď preletel tesne nad tvojou hlavou,“ povedal s výčitkou v hlase.

„Kto?“

Prvé kvapky zvučne udreli do strechy i zeme.

Vtedy sa do mesta začali vkrádať deti.

Objavili sa náhle, nepostrehnuteľne. Vychádzali z temnoty spod zeme ako prízraky. Prichádzali pešo, v desiatkach, zo všetkých strán. Vchádzali do takmer mŕtveho mesta, zahľbeného do ticha pred búrkou.

Ľiši seabedome, bez náhlenia, ako niekto, kto robí svoju prácu po tisíci raz, dobre ju pozná, má skúsenosť, už v sebe neukrýva žiadne tajomstvá.

Niektoré deti mali oblečené školské uniformy, na chrbtoch niesli aktovky s knihami a zošitmi. Iné, bosé, odeté v handrách, mali deky a batôžky. Niesli si aj kúsky novín a kartónov, ktoré našli v priekopách popri ceste. Staršie deti viedli za ruku tie mladšie, len niekoľkoročné. Niektoré dievčatá prichádzali s deťmi zavinutými na chrbte. Ako sedliačky, keď sa uberajú na prácu do polí.

Na námestí sa ticho šumiaci prúd detí rozdelil do niekoľkých menších ramien. Najmohutnejšia časť delty smerovala k autobusovej stanici, ďalšia zas na nádvorie veľkého kostola z červenej tehly pod patronátom Najsvätejšej Panny Márie, iné sa oddelili do dvorov miestnych škôl a nemocníc, posledná vlna detí skončila svoj pochod na hlavnej ulici, pri stenách domov, kde si porozkladali provizórne pelešty.

Hľadali si miesto na oddych, kde by sa mohli oddať spánku skôr, než nastane noc, keď sa mesto ukryje v tme a zmizne zo zemskeho povrchu. Našli sa však aj nezbedníci, neschopní odolať živelnnej slobode, ktorí ešte dlho behali, vykrikovali a prekážali dievčatám. Vymreté mesto sa stalo ich ihriskom. Po súmraku boli jeho jedinými vládcami.

Ulica, skoro neviditeľná pre hustnúcu tmú, opäť ožila vravou. Hlasy krúžili, chvíľu sa približovali a po chvíli zmĺkli. Pred železiarstvom niekto zaplakal. V prázdnom bare *U Franklina* ešte ticho doznieval televízor, cez otvorené okno do kuchyne bolo počuť, ako hostinský naháňa umývačov, ktorí po celodennej práci už nedokázali zrýchliť. Zo smolnej

tmy ulice vystúpili dievčatká, vábené k nášmu stolíku zvyškami žltého barového svetla ako nočný hmyz. Mlčky si rozkladali svoje pelešteký na ulici, čo si pre potreby rozšírenia terasy privlastnil hostinec *U Franklina*. Vôbec si nevšímali posledných oneskorených zákazníkov, rozkladali kúsky kartónu a deky, ukladali sa na spánok. Keď ich zbadal Jackson, neprítomne sa poobzeral dookola ako človek, čo stratil pojem o čase a niekde sa zabudol. Odstrčil fľašku s nedopitým pivom a kývol hlavou na odchod. Ani nečakaľ, kým zaplatím účet, vstal od stolíka a zmizol v temnote. Vyšiel som z osvetlenej terasy a chvíľu som v tme nemohol nájsť jeho postavu. Kráčaľ po ulici vzpriamene a nevšímali si deti ležiace na krajnici. Neobzerala sa za mnou, ani na mňa nečakaľ. Keď minul prvú križovatku, ešte zrýchlil. Až vtedy sa objavilo niekoľko drobných postáv, akoby privolaných zvukmi krokov. Niektó ich popohnal vysokým detským hlasom, bolo počuť krátky beh. Jackson zmizol na konci ulice a opäť sa rozhostilo ticho.

Na druhý deň ráno nebolo po deťoch ani stopy.

Zem sa opäť červenela v ostrom slnku, i keď po nočnej prietrži ešte zostalo niekoľko pariacich kaluží. Búrkový vzduch bol stále svieži, priesračne čistý, a tráva, zbavená prachu, žiarila zeleňou.

Hlavná ulica bola ako každý deň plná ľudí a obchodníkov. Tie najdôležitejšie povinnosti musia stihnúť ešte pred poľudním, skôr ako sa všetko poddá horúčave a zahalí do otupenej nehybnosti, ktorá tu zotrva až do večera.

Na pouličnom trhovisku pri kostole stáli dedinčanky. Do Gulu prichádzali ešte za svitu, aby neúnavne vychvaľovali svoju zeleninu a ovocie. Neďaleké parkovisko zas obsadili dopravné firmy, pripravené vyraziť na cesty autobusmi, obťažkanými pasažiermi a batožinou.

V tieni na terase *U Franklina* čašníci v starých ošúchaných zásterách rozostavali stolíky a kýbľami vody umývali betónovú dlážku. Bar bolo vidieť aj z ulice a ako zvyčajne

na ňom už blikal televízor. Prví zákazníci pili kávu a fajčili cigarety.

Jacksona som našiel v redakcii, kde prezeral ranné depeše z Kampaly i z celého sveta. Na otázku, čo je nové, len odvrkol, že v Bagdade bol zase bombový útok a že podľa neho sa to tam len a len zhoršuje. Z Konga, kde boli práve voľby a kam som sa mal z Ugandy premiestniť, však správy neprichádzali. Ani zlé – o potýčkach a vojenských konfliktoch –, ani povzbudivé. Táto absencia správ veštila podľa Jacksona zmeny k lepšiemu.

Keď som sa ho opýtal na predchádzajúci večer a na deti v meste, tváril sa, akoby nechápal, o čom hovorím.

„Prečo si myslíš, že to je divné?“ pokrčil ramenami a ani neodtrhol oči od obrazovky. „Pôjdeš dnes do Atiaku?“

Pochádzal z tejto dedinky. Bol ešte tínedžer, keď ju pred desiatimi rokmi napadli partizáni, vedení bývalým dôstojníkom ugandskej armády, jeho obľúbeným strýkom Vincantom Ottim. Jackson si pamätá, ako predtým v parádnej uniforme prichádzal do dediny, posadil si ho na kolená a dovolil mu skúšať si vojenskú čiapku s pevným šiltom. Keď rebeli pod jeho velením napadli dedinu a na námestí zavraždili tristo päťdesiat obyvateľov, rodičia poslali Jacksona k rodine do Gulu. Oni sa uchýlili do tábora, ktorý postavila a chránila vládna armáda. Otiiho bratia museli zo strachu pred pomstou z Atiaku odísť.

„Čo to boli za deti, čo sme včera videli?“ znovu som sa pýtal.

„Deti ako deti,“ odvetil. „Chceš, aby som išiel s tebou? Lebo ak mám ísť, musím sa opýtať šéfa, či ma pustí...“

„Nejdem do Atiaku, ale do Palengy. Veď vieš. Odkiaľ sa tu vzali tie deti?“

„Prišli na noc do mesta. To je všetko. Čo je na tom zvláštne?“

„Nahnali ti strach?“

„Rozprávaš kraviny.“

„Videl som to. Naozaj si sa zľakol detí?“

„Nechápeš to. U nás sú deti iné.“

„Čo to znamená?“

„Jednoducho sú iné.“

V areáli hotela *Ačoli Inn* za trávnikom, kde rozkladali stoly k večeri, bol nevelký bazén. Nedeľné popoludnia tam trávili dôstojníci z miestnej posádky. Drobní, s mladíckymi tvármi a čiapkami spadnutými na oči, vo farebných košeliach a svetlých nohaviciach ničím nepripomínali vojakov. Hojdali sa na vysokých, rozheganých stoličkách pri bare, popíjali pivo, fajčili cigarety a diskutovali. Každou hodinou a každou vypitou fľašou piva boli hlučnejší a zabratí výlučne do seba. Vytriezveli a stíchli jedine vtedy, keď sa pri bazéne objavili biele ženy z humanitárnych organizácií, akých bolo v Gulu plno. Neskrývané a dychtivé túžby, čo vzbudzovali medzi vojakmi, spolu s nepohodlnými ležadlami vskutku krátili ich čas na slnku pri bazéne. Ženy sa radšej vždy rýchlo vrátili do svojich hotelových izieb.

Sedel som neďaleko pod mangovníkom a čakal na znamenie istého pobočníka plukovníka z vedenia posádky. Od neho záviselo, či sa mi podarí stretnúť sa s jedným z partizánskych vodcov, ktorého vraj väznia v Gulu. Pobočník mi sľúbil, že ma s plukovníkom zoznámi, ale taktiež ma výrazne upozornil, aby som bez ohlásenia neurobil ani krok mimo Gulu. Hovorilo sa, že partizáni, ktorým sa podarilo uniknúť armáde, ušli až do Sudánu, ale aj odtiaľ vykonávali nebezpečné výpady, a okolie sa stále považovalo za nebezpečné. Dohodli sme sa, že večer sa zastavím pri bazéne.

Dôležitý plukovník, s ktorým som sa mal zoznámiť, plával v bazéne. Ostatní vojaci nespúšťali z veliteľa oči, odpovedali na jeho otázky, poznámky či vtipy.

Plukovník bol statný, urastený chlap s vyholenou hlavou, s tmavou, temer čiernou pokožkou, oblečené mal dlhé sivé šortky, obopínajúce zadok a stehná. Bez náhlenia plával od

kraja po kraj, akoby sa ani nehýbal a len sa vznášal na vode, z času na čas hlasno zaprskal a zasyčal, prevracal sa z brucha na chrbát alebo z boku na bok a o chvíľu sa opäť vrátil k predchádzajúcej polohe.

Čakanie a vrava v jazyku, ktorému som nerozumel, ma nudili. Čas som si krátil sledovaním sivých netopierov, zavesených na konároch, čo sa po súmraku zobúdzali a odpadávali ako prezreté ovocie, no namiesto strmého pádu na zem vylietali do vzduchu, pretínajúc ho krídlami ako dýka pripravená na boj. Prelietavajú nízko ponad zem, akoby chceli niečo nájsť v tráve, mihajú sa ako šialenci opojení rýchlosťou, bez daru strachu alebo ostražitosti pred smrťou.

Zahĺbený v myšlienkach som si všimol dohodnuté znamenie, pozvánku k audiencii. Postavil som sa na okraj bazény a plukovník sa jediným silnejším záberom ruky otočil ku mne. Chvíľu sa obracal na mieste, postavil sa, pokrčil kolená, aby zostal po krk ponorený.

„Takže vy ste novinár. A čo také vás priviedlo do našich končín? U nás sa už dávno nič zaujímavé nestalo. Alebo nám niečo uniklo?“

Vojaci sa hlasno zasmiali a nastavili uši. Usmieval sa aj pobočník. Stál vedľa mňa a popíjal z fľaše pivo.

„Všetko potrebné sa vraj dozviem od vás.“

„Odo mňa? Kto to povedal? Ja o ničom neviem. My vojaci sme jednoduchí ľudia. Pozor, pohov, budíček, kerka.“

Obrátil sa na chrbát a podoprel sa jednou nohou.

„Chcel by som sa tu trochu poobzerať a dozvedieť sa viac o vašej vojne.“

„Našej vojne? Zdá sa vám, že tu máme nejakú vojnu?“

Vojaci znovu vybuchli do hlasného smiechu a ich veliteľ sa s výrazom nudy opäť ponoril pod vodu a pomaly odplával na druhú stranu bazény. Tam sa vynoril a chrapľavo niečo zakričal na pobočníka. Po včerajšej búrke mala byť dnešná noc sparná, bolo zrejmé, že odpočinok nedopraje.

Po chvíli sa pri bazéne objavili dve dievčatá v plavkách. Jedna podišla k baru a druhá si sadla neďaleko mňa a ponorila si nohy do vody.

„Dávajte si pozor! Máme tu krokodíly!“ zakričal z druhého brehu plukovník.

„Ak sa nejaký objaví, zavolám,“ odpovedala a ani nezdvihla hlavu.

„Pribehnem na každé zavolanie. V takýchto situáciách tu lepšieho nenájdete.“

Bar zahučal vojenským smiechom. Plukovník sa ponoril a tentoraz plával ku mne. Vynoril sa na dosah ruky a postavil sa na rozkročené nohy.

„Do Kitgumu alebo Paderu by som bez vojenskej ochrany nešiel. Veď aj načo, je to len pustatina,“ hovorí, ale pozerá sa pritom na dievča, ktoré si sústredene obzerá nohy, pohybujúce sa v matnej temnote vody. „Ale do Palengy, nech sa páči, cesta je voľná. Je to neďaleko Gulu, počas dňa by nemali byť žiadne problémy. Návrat by som si však naplánoval ešte pred súmrakom.“

Na chvíľu zmizol vo vode, a keď sa vynoril, nadhodil ešte, aby som si na ceste dával pozor na deti.

„Ak uvidíte, že vychádzajú z lesa, prikážte šoférovi, aby to ihneď obrátil späť. Ak by sa však objavili blízko a na návrat by už nezostal čas, nech na to riadne dupne. Nezastavujte za žiadnych okolností,“ povedal a zotieral si z tváre kvapky vody. „Zapamätajte si to, je to úprimná rada priamo od srdca. S deťmi nie sú žarty.“

Hoci sa mi zdalo, že svoje posledné slová myslel smrteľne vážne, vojaci v bare vybuchli do smiechu.

Palenga bola zahalená do sivého dymu, ktorý stúpala z vlhkých striech, vytváral veľký beztvárny mrak, obťažkaný klešal k zemi a túlal sa medzi snopmi chatiek. Domácnosti boli tak husto postavené jedna pri druhej, že si doslova navzájom

dýchali na chrbát. Dážď znemožnil prípravu jedla na dvore, preto sa celá dedina skrývala v sivých, nehybných oblakoch dymu z ohnísk.

Dusila sa vo výparoch pripravovaných jedál spolu so zatuchlinou smetí a nečistoty. Dedina bola rozpoltená asfaltovou cestou z Gulu do Kampaly, tiahla sa po oboch stranách až po horizont. Na jednej strane sa obzor končil hustým porastom pokrútených stromov, v nečase nadobúdajúcim temný vzhľad, z druhej sa rovina nad nízkym porastom trávy spájala s nebom.

Nikdy som nepočul, aby ktokoľvek z viac než desaťtisíc obyvateľov nazval Palengu dedinou. Hovorili o nej veľmi neradi a zriedkavo, a keď už aj museli, používali slovo „tábor“. Hovorili „bývam v Palenge“, ale nikdy „som z Palengy“. Odmietali o nej hovoriť ako o dedine, akoby sa nechceli zmieriť s jej existenciou. Báli sa, že stačí vypovedať jej názov a to, čo malo byť len príznakom, bludom, stane sa skutočným a neodvratným.

Neboli by tu, rovnako ako by neexistovala Palenga, keby nebolo vojny, ktorá sa pred dvadsiatimi rokmi prehnala cez ich kraj. Nebolo to po prvýkrát, čo sa cez krajinu národu Ačoliov prehnanli vojenské konflikty. Tentoraz však namiesto toho, aby sa nasýtená nešťastím a ničením presunula ďalej, vojna sa ako hosť unavený ďalekou púťou zdržala v krajine Ačoliov dlhšie. Udomácnila sa u nich tak, že mladí si ani nevedeli predstaviť, ako vyzerá život bez nej.

Pamätali si to len tí starší. Keď sa ich pýtali na rodné miesta, hovorili o dávno neexistujúcich dedinách. Pri slávnostných príležitostiach spomínali ich názvy, akoby vyriekli nejaké čarodejné zaklínadlá, ktoré ich mali vzkriesiť, vrátiť čas, obrátiť postupnosť dejín. Ich dediny, domy a dávny život zničili vojaci alebo vypálili partizáni. Nakoniec ich pohltila chamtivá a nenásytná džungľa.

Partizáni prichádzali po proviant a regrútov. K dedinčanom sa správali ako k svojim veriteľom – veď bojujú v ich

mene a v ich záujme. Tých, ktorí sa vzopreli, vraždili na námestí. Následne do ich dedín prichádzali vojaci. Len niektorí z nich poznali reč Ačoliov. Väčšina pochádzala z juhu krajiny od Viktóriinho jazera, alebo zo západu od Albertovho jazera. Sedliakov sa pýtali na partizánov a sľubovali, že sa ich nemusia báť, že ich pred nimi ochránia.

Dedínčania nevedeli, čo si majú počať, ktoré zlo je menšie, preto mlčali. Vojaci sa zlostili, bili ich päťami do tváří, pažbami pušiek ich zrážali k zemi. Nazvali ich zradcami, odvliekli ich do mestských väzníc.

Nebolo iného východiska – národ Ačoliov bol prinútený opustiť svoje domovy. Týraní vojakmi vo dne a partizánmi v noci, opúšťali svoje chatrče, cintoríny a polia, ktoré pred rokmi ukradli džungli. Utekli do miest, ktoré rebeli neobsadili. Tých, čo zostali, armáda vysťahovala násilím.

Nedostatočný počet vojakov nestačil na ochranu Ačoliov, roztrúsených po celej krajine. Prinútili ich usadiť sa v špeciálnych táboroch, kde mali byť v bezpečí pod dohľadom vojenských posádok. Opustené dediny boli odkázané na zánik a polia si opäť privlastnila džungľa. Zdalo sa, že vojakov to netrápi, boli presvedčení, že ak ponechajú dedinky úpadku, zabránia náboru nových regrútov do radov partizánov a zároveň ich odsúdia na pomalú smrť hladom.

Z miestnych rozhlasových staníc sa neúnavne rozliehali vládne hlásenia: „Všetci správni Ačoliovia z dedín v okresoch Gulu, Pader a Kitgum musia bezodkladne opustiť tieto teritória a dostaviť sa do špeciálnych táborov pod dohľadom armády. Je to rozkaz, aby ste sa nestali obeťou zločinných rebelov, ktorí sa zo strachu pred priamym stretom s našimi vojakmi skrývajú v dedinských chatrčiach.“

Týmto spôsobom celý ľud Ačoliov, dva milióny duší, nerátajúc obyvateľov miest a stotisíc zabitých vo vojne, sa ocitol vo vyhnanstve v dvadsiatich preplnených táboroch podobných Palenge, ktorá je súčasne ich záchranou i väzením.

Armáda vyhlásila zákaz opúšťať tábor po súmraku. Každý, kto tento rozkaz neuposlúchne, bude považovaný za partizána a bez výstrahy zastrelený.

Napriek striktnému dodržiavaniu armádnych predpisov a smerníc, napriek dôslednému zotrvaniu vo svojich chatrčiach po súmraku, nebol Ačoliom dopriaty pokoj. Ich opustené dedinky a polia partizáni čoskoro vyrabovali, vyplienili osamotené chatrče a zarastajúce záhony manioku, kukurice, ciroku a slnečníc, zozbierali hnijúce mangá a papáje. Vyhľadovaní partizáni ďalej sledovali stopy dedinčanov, nebezpečne sa približovali, z kríkov pozorovali tábory strážené armádou. Často sa skrývali v tráve tak vysokej, že aj dospelý muž v nej mohol nepozorovane vzpriamene stáť.

Počas dňa cíhali ako dravé zvery vo svojich skrýšach na zblúdilé, nerozvážne obete, ktoré sa príliš vzdialili od tábora. Po súmraku sa zas vkrádali do chatrčí a obchodov. Neváhali vyplieniť ani sklady či sýpky strážené vojakmi. Rabovali úrodu, unášali deti, podpaľovali slamené strechy a zabíjali obyvateľov. Zdesenie zo zbytočnej smrti ich priblížilo k rozkoši, akoby z pohľadu na ľudí v plameňoch alebo v živelnom tanci mačiet čerpali zmyselné opojenie.

Útočili v noci, bez obáv pred vojakmi držiacími stráž. Otupujúci a vysilujúci hlad bol vždy silnejší než strach. Skôr ako poplach privolal záchranu, partizáni už s lupom mizli v temnotách hustého porastu, kde nikomu ani len nenapadlo, aby ich prenasledoval. Armáda po súmraku partizánov nikdy neprenasledovala.

Vojakov, ktorí strážili tábor, bolo zvyčajne len zopár a oproti početnej prevahe útočníkov len neochotne riskovali život. Do najväčšieho tábora Pabbo armáda natlačila skoro sedemdesiat tisíc ľudí, viac než ich bolo v mestečkách Gulu, Pader a Kitgum dohromady. Na stráženie tábora vyčlenili ledva šesť vojakov. Niet sa čo čudovať, že v priebehu mesiaca partizáni dokázali napadnúť Pabbo aj niekoľkokrát.

Mizerne platení vojaci, ktorých o žold okrádali aj vlastní dôstojníci, sami treli biedu a smútili za rodnými krajmi v ďalekej Bugande, Tore a Ankole. Na osude ľudu Ačoliov im nezáležalo. Aspoň nie tak, aby zaň položili život. Výhodnejšie bolo neveriť informáciám o partizánoch v džungli a otáľať so záchrannými akciami, kým útočníci nestihli utiecť.

Partizáni to dobre vedeli. Mali svojich špehov v Palenge i v ďalších táboroch, donášali im, koľko vojakov zostáva na noc v službe a či večer výdatne nepopijajú v niektorom z prístecných barov. Medzi obyvateľmi Palengy sa tradovali príbehy o tom, že neraz počas dňa pred nočným útokom sa vojaci rozprávali s cudzími, pili s nimi alebo hrali karty či futbal.

Pohľad na neznámych a zvlášť na deti, ktoré partizáni posielali slediť medzi miestnymi, vyvolával paniku. Neverili, že armáda ich ochráni pred nebezpečenstvom, stretávali sa navečer a organizovali vlastné hliadky pri sýpkach na okraji tábora. Ostatní sa ukladali k nepokojnému, bezsennému spánku, ktorý neprinášal úľavu ani oddych. Nemali tušenia, čo prinesie nadchádzajúca noc. Jej neodvratnosť a hrôza ich oberala o istotu dňa i radosť zo života.

Možno práve preto život v Palenge neplynul, len nehybne zotrúval. Nepoznali čas, čo sa ženie dopredu, ale len piesok pretekajúci pomedzi prsty, bez žiaľu, že uniká, bez clivoty, bez spomienok.

Muži, schovávajúci sa pod strechami chatrčí pred dažďom a páliacim slnkom, sa opierali o drsnú hlinenú stenu a mlčky fajčili tabak. Celé dni posedávali, odtrhnutí od akejkoľvek činnosti, bez tušenia, čo urobiť s časom, s nečinnými dlaniami, veľkými a drsnými od ťažkej práce na poli. Zatínali päste, schovávali si ruky do nohavíc, vystierali ich, zakladali krížom na prsia, kostnatými prstami zdvíhali zo zeme steblo trávy alebo kameň. Skôr či neskôr ich unavené ruky nešikovne ovisli v geste kapitulácie. Vôbec sa sem nehodili, boli zbytočné, nepotrebné.

Postávali aj pri ceste pred dverami do obchodov tiahnu-
cich sa medzi oblými chatrčami. Dali sa tu kúpiť potraviny
po záruke, cigarety, malinovka a pivo. Napriek tomu, že v Pa-
lengne neustále vypínali elektriku a pivo bolo teplé, záujem-
covia nikdy nechýbali.

Vojaci z miestnej stanice a šoféri nákladiakov smerujú-
cich do Kampaly si s otvorenými fľašami sadali na drevené
debničky. Pili pomaly, s prižmúrenými očami, akoby nevní-
mali mužov, ktorí ich obstúpili. Neisto prestupovali z nohy
na nohu a kruh sa pomaly zmenšoval. Už si prisadli, naoko
len tak ľahostajne, avšak prekrvenými očami citlivo striehli
v očakávaní najmenšieho náznaku pozvania zo strany voja-
kov alebo šoférov, striehli na každú príležitosť pohovárať
sa, čo sa pri troche šťastia mohlo zmeniť na pozvanie k mi-
lému a bezplatnému pohosteniu.

Fľaškové pivo v obchodoch bolo príliš drahé, aby sa ním
mohli opíjať. Preto obyvatelia Palengy, ktorí nedokázali zná-
šať každodennú beznádej v triezvom stave, otupovali svoju
myseľ nápojom *kwete* – miestnym pivom z ciroku, banánov
a kukurice. Opíjali sa aj preto, lebo jednoducho nemali nič
lepšie na práci.

Počas vojen najskôr stratili stáda dlhorohého dobytku,
pre Ačoliov symbol bohatstva a cti, dôvodu na pýchu. Potom
im vzali pôdu, dediny a nakoniec aj cintoríny, kde spočívali
pozostatky ich predkov.

Tak stratili posledné zdroje zárobku, neboli schopní uži-
viť svoje rodiny a po úteku pred partizánmi, natlačení do
prícestných táborov, nedokázali ochrániť pred nebezpe-
čenstvom ani svoje deti. Nenávideli svoj osud, seba samých
a všetkých navôkol. V bezmocnosti zmeniť čokoľvek vo svo-
jom živote sa im osud zdal taký neznesiteľný, že sa ho zriekli
a čoraz viac upadali. Umierali ako ich opustené a úhorom
ponechané polia. Posledné pocity, ktoré v nich ešte driema-
li, boli zlosť a túžba. Zlosť, bezmocná, pomstychtivá a slepá,

obrátená nie proti tým, ktorí mali ich nešťastie na svedomí – tí boli mocní a nedosiahnuteľní –, ale proti tým, ktorí sa usilovali im v dobrej viere pomáhať. Pomoc bola sprevádzaná svedectvom úpadku a poníženia, a preto jej pripisovali vinu. Aj ich túžby pramenili zo zlosti, a nie z lásky. Zbytočne by tam človek hľadal svetlo, starostlivosť a nehu. Utápali sa v krivde a jediným žriedlom ich sily bolo násilie, túžba ničieť, prinášať bolesť.

Abola Imbakasi, náčelník Palengy, bol presvedčený, že tieto zlé, temné stavy pramenia z pocitu dlhu. Bolo toho až príliš, za čo muži vďačili svojim ženám, až príliš sa stali od nich závislými. Nedokázali a možno sa ani nechceli vytrhnúť z otupenosti vyhnancov, pripustiť, aby ich ženy prebrali ťarchu udržiavania rodín, výchovy detí. Vypaľovali tehly a drevené uhlie, varili pivo a potom ho predávali v prístenných krámoch. Zarobené peniaze museli listivo ukrývať pred mužmi, aby ich neukradli a nepremenili na lacný, horký džin alebo na dievčatá z Gulu, ktoré za hrst šilingov odchádzali s vojakmi do lesa za dedinou. Muži z Palengy nemali peniaze, aby si kúpili lásku. Brali si ju teda silou, akoby sa až s násilím prebúdzali z mŕtvol, na ktoré sa znova menili po návrate. Náčelník Imbakasi mal tiež podozrenie, že v podhubí toho, čo rozdeľuje ženy a mužov z Palengy, tkvie nejaká nečistá sila. Zlo musí mať pôvod. Jestvuje niečo, čo beh udalostí obrátilo hore nohami.

„U nás je zvykom, že keď muž prehovorí, žena má mlčať,“ neveriacky a bezradne krútil hlavou, „a naše ženy prestali počúvať mužov.“

Náčelník Imbakasi energicky kráča medzi chatrčami postavenými tak natesno, že keď človek vyšiel z jednej, rovno vošiel do druhej. To vojaci chceli, aby Ačoliovci stavali domy v táboroch nahusto. Čím bližšie k sebe, vraveli, tým viac budete v bezpečí. Blízkosť sa však stala prekliatím. Stačilo, aby sa v nejakom dome oheň vymkol spod kontroly,

plameň sa bleskovo vyšplhal po slamenej streche, preskočil na susednú strechu a hnaný vetrom trielil ďalej. Ohnivými pásmi pritom označil svoju cestu po Palenge. Strechy ho-reli jasným plameňom za zvukov praskania, hlinené múry zas pukali a rozsypávali sa. Požiar bol náhly, bez možnosti uhasenia, preskakoval z chatrče na chatrč, až kým sa konečne neunavil a sám nezhasol. Podobne po Palenge putovali nákazlivé choroby.

Intímna blízkosť susedstva bola práve tak následkom toho, že žiaden obyvateľ Palengy ani na moment nebol sám. Všetko sa dialo na očiach iných. V chatrčiach – na očiach žien, detí, rodičov, bratancov. Za dverami – na očiach blízkych i vzdialenejších susedov, okoloidúcich, cudzích. Tá blízkosť temer tváre pri tvári, neustále s pocitom teplého dychu suseda, spôsobovala, že obyvatelia Palengy stále do seba vrážali, strkali, dotýkali, ťažovali, pritláčali a hladkali sa. Nebolo možné vytrhnúť sa z tlačnice, nebolo cesty k samote.

Návšteva afrických dedín sa začína stretnutím s miestnym veliteľom, náčelníkom, vodcom. Náčelníka Palengy Imbakasiho som našiel v kostole, ktorý prerobili zo skladu. Tehlový, vybielený barak pri jedinom zachránenom strome v celom okolí. Na plechovej streche bol namiesto kostolnej veže krivý, ohobľovaný kríž z dosiek.

Abola Imbakasi sa práve rozlúčil s kňazom v zašpinej sutane a vracal sa domov. Pokýval mi rukou, aby som išiel s ním, a zrýchlil krok. Ako skúsený stopár nachádzal správnu cestu v blatistom, smradľavom kľbku rôznych zátiší a dvorov. Akoby ju ani nemusel hľadať. Keď si všimol, že za ním nestíham, chytil ma silno za ruku a viedol ma pomedzi chatrče ako dieťa. Naš sprievod uzatváral Robert, Imbakasiho syn, ktorý sa od otca nikdy nevzdaľoval. Dôvodom, prečo sa tak ponáhľali, boli správy, čo mu práve doniesli. Niekoľko žien sa vybralo s deťmi do lesa na drevo, divé ovocie a vodu

z prameňa. Z dediny vyrazili za úsvitu a hoci poludnie už dávno minulo, ešte sa nevrátili. Imbakasi spolu s radou starších Palengy zakázal výpravy k prameňu. V kríkoch na brehu sa často skrývali partizáni a ako dravé šelmy číhali na obeť pri napájadlách. Okrem toho vojaci často považovali dedinčanov v hustom poraste za partizánov a strieľali do nich z automatických zbraní.

Bola tu ešte jedna vec, o ktorej Imbakasi evidentne nechcel hovoriť. Možno nevidel potrebu odkrývať tajomstvá, ktoré v jeho ponímaní pre cudzinca nemali zmysel. Keď sme z labyrintu chatrčí vyšli na cestu do Gulu a Kampaly, náčelník si bez náznaku spomalenia mrmlal popod nos, že vojna, čo ľudia vyvolali v krajine Ačoliov, rozvrátila poriadok vecí.

„To, čo kedysi žilo v zhode, je dnes na opačných stranách barikády, stalo sa nepriateľským,“ povedal so sklonenou hlavou.

Išli sme cez tábor po mokrom asfalte tam, kde sa cesta za poslednými chatrčami Palengy stáčala širokým oblúkom a mizla za kopcom, riedko porasteným nízkymi stromami. Ďalej klesala do nížiny a stromy rástli čoraz hustejšie, až sa o chvíľu premenili na hustý čierny les, ohraničený nevelkou, vo vysokej žltej tráve neviditeľnou riečkou.

„Tam sa nemá chodiť. Hrozí tam nebezpečenstvo,“ hlboko si vzdychol Imbakasi a hľadel pritom na syna po svojom boku, „ktoré ťa vtiahne ako močiar.“

Povedal, že stačí postaviť sa na breh potoka, aby si pocítil, že ťa niečo zvierá a prikazuje ti robiť to, čo nechceš, o čom vieš, že je to zakázané. Stromy a riečka ťa mamiť, pokúšajú, aby si vošiel hlbšie. Nesmieš ich počúvať. Možno raz, po nejakom čase, áno. Ale dnes ešte nie, nie teraz, keď ľudia nedokážu nájsť súlad ani sami so sebou.

„Hlupáci neberú vážne, čo im hovoríme. Vchádzajú do prúdu, medzi stromy a miznú. Niektorí sa časom nájdu, ale sú zmenení, už to nie sú tí istí súkmeňovci, akoby boli cudzí. Väčšina zmiznutých sa už nikdy nevráti.“